

Cserna-Szabó András

Szíved helyén épül már a Halálcsillag

Magvető Kiadó
Budapest, 2013

Vidosa Eszter

AZ IRODALOM VISSZAVÁG

„Kéred a boldogságot?” (31) – kérdezi a szőrös, nagymellű, hermafrodita boldogságdémon főhősünket a történet elején. A harmincas éveiben járó Emlék Bundásnak szüksége van a boldogságra – legalábbis annak állandó keresésére. Cserna-Szabó András regénye ennek a soha nem nyugvó boldogságkeresésnek a kérdéseit járja körül. A *Szíved helyén épül már a Halálcsillag* nem csupán egy regény, hanem regény a regényben, emellett többféle szöveg is: a fantasztikus irodalomba, illetve a krimibe illő részek ugyanúgy fellelhetők benne, mint a pornográf elemekkel átszótt western-betét. A szerző első regénye tehát érdekes vállalkozás, amely – csakúgy, mint a Baranyai András munkáját dicséző rendkívül igényes és ötletes borító, mely talán a szövegben fellelhető kettőségre is hivatott rámutatni – egyből felkelti az olvasó érdeklődését. Cserna-Szabó saját bevallása szerint olyan popkulturális műfajokat is meg kívánt mozgatni, amelyeket a magasirodalmi kánon elutasít – vajon sikerült-e ezeket úgy egybeolvasztani, hogy egyszerre kapjunk formabontó és igényes alkotást?

Főhősünk történetének mozgatórugója tehát a boldogság, illetve a szerelem keresése: többször tanúi lehetünk annak, hogy élete szerel-

me és vágyainak legfőbb tárgya, Léna, akihez már-már megszállottan ragaszkodik, feltűnik a színen, majd váratlanul elhagyja őt. A férfi bánatát legtöbbször Király utcai lakásának kádjában heveri ki, örök barátja, Kázmér, a gumikacsa társaságában, vagy törzshelyén, az Éden presszóban. Az ebben a közösségi térben, továbbá a pesti éjszakai élet színterein való jelenlét a főhős elmaradhatatlan jellegzetességeként mutatkozik meg, a kallódó különc figurára pedig ráerősít a gyakran szűkölködő, tehetetlen nagyvárosi író képe, de az örökké szerelmes, elveszett és magányos kószáló is. Emlék Bundás egyszerre rajongója a klasszikus zenének és a metálnak vagy a punknak, nagy szakértelemmel és élvezettel főz, kritikákat és novellákat, illetve újfent regényt ír, népszerű lakberendezési üzletből vásárolt bútorokkal veszi körül magát, menő partikon vesz részt – kissé talán túlságosan is jól összerakott lesz a „trendi fiatal napjaink Budapestjén” imázs.

Sokat elárul, hogy már a főhős neve is az emlékekre, emlékezetre utal. Ennek ismeretében különösen érdekes a következő, önreflexívnek is tekinthető gondolat: „a dolgok hosszú és viszontagságos utat tesznek meg, amíg emlék lesz belőlük” (129). A szövegben erőteljesen jelen van a naplószerűség, hiszen a fejezetekben a narrátor minden kisebb epizód bemutatása előtt pontosan elárulja a dátumot, egyúttal az adott naphoz kapcsolható nevet: „Október elseje volt, szerda, Malvin napja, koráste” (26) vagy „Június 3-án, szerdán, Klotild napján délután negyed egykor felvettem halszállás zakómat” (107). Ez a típusú visszaemlékezés rendszerez és hitelt ad a szövegnek. Ezzel szemben láthatjuk az ezt a rendszert megbontó western-regényt, amelyet Emlék a kiadója unszolására kénytelen elkezdni. A regényírás és a szerelmi csalódások mentén vezetett szöveg sorszámmal ellátott fejezetei, valamint a Mocskos Tizenegyek Bandájának, különösen a rablóvezér, James Lee – az író, Emlék Bundás alteregója – kalandjainak hangulatos fejezetcímekkel elválasztott darabjai összefüggnek – ezen kapcsolat felforgatása lesz a regény egyik legszignifikánsabb része.

Az író életében felbukkanó szereplők és a regénybetét közötti párhuzam nem egyértelmű, mivel a narrátor bizonyos helyeken játszik a kronológiával: Illatos Felhő, főhősünk egykori szeretője kilétéről például, ahogy azt a józan ész diktálja, Bundás történeteiből előbb értesülünk, mint ahogy megpillantanánk a regénybetétben a róla mintázott szereplőt. Ez a logikus rendszer szövegszinten fokozatosan felborul, amit a narratori pozícióba helyezett főhős is meglepetten konstatál. „Határozottan emlékeztem, hogy ezt a Tchatcha-enlanch-ügyet én találtam

ki az egész körítéssel együtt. Napokig törtem a fejem, míg a nevek, a trükk, a dátum és a többi összeállt” (266). A western szereplői lassan kilépnek az Emlék Bundás alkotta szövegből: „A tekintetük üveges, szemükből sárgászörös genny folyt, a penészes, rothadó bőrük hámlott a csontról, a szájukból vékony patakban sötét vér csordogált, maradék fogaik majdnem feketék. De azért felismertem őket: Garzón, Dagadék Jim és Bicskás Walter” (340). A narráció így az egész regényben megbolygatja az emlékezet problematikáját, hasonlóan ellentmondásos hatást elérve, mint a fantasztikus elemek (rejtélyes haláleset, nemváltás) beiktatása a cselekménybe.

Kiemelendő a regényt nagymértékben uraló intertextusok sokasága. Ezekkel, így az olvasóval is, szintén játszik a narrátor, hiszen egyes helyeken megjelöli, hogy az adott gondolatot valaki mástól kölcsönözte – „(Ezt is én írtam. Na jó, én és Kosztolányi.)” (197) – de legtöbbször ez elmarad. Például egy Queen-slágerre vagy éppen egy Ady-versre is található utalást: „és akkor azt éreztem álmomban, hogy néma dzsin ül büszke torkomon” (323). Cserna-Szabó egyértelmű célkitűzése az intertextusok sokféleségére is magyarázatot ad, így jöhet velünk szembe egy alkotás keretein belül Jabba, Beethoven, Amy Winehouse, a Twin Peaks és Spinoza is.

A szövegben mindez jól működik, viszont ha egészként kívánjuk vizsgálni a regényt, már hiányérzetünk támadhat. Tény, hogy az elbeszélte történet és az íródo regény szereplőinek kapcsolata, együtt olvasása működik, ahogy legtöbbször a hirtelen átváltó narráció is, mégis problémát jelentenek bizonyos egyenetlenségek. A szövegek összjátékára mindvégig szükség lenne ahhoz, hogy legitimálják a több szöveghelyen – finoman szólva – kevésbé emelkedett epizódokat, ez azonban néhol hiányzik, aminek oka az, hogy bizonyos részek és karakterek túlírta, mások pedig kevésbé kidolgozottak, félbehagyottak. A regény sok szereplőt mozgat, és sajnos többször érezhetjük úgy, hogy a cselekmény mellékvágányra fut. Ilyen például Anettka, a pincérnő tragikus sorsának leírása, vagy a Proffal, azaz dr. Kerubi Elemérrel kapcsolatos kitérők. Utóbbi egyben befejezetlennek is tűnik, éppúgy, mint a Zafiról, illetve Zafiráról, Emlék Bundás legjobb barátjáról szóló szál. Ez a szereplő a *Szűved helyén épül már a Halálcsillag* egyik legfigyelemreméltóbb karaktere lehetne: a boldogság keresésének szimbolikájába rendkívül jól épül be a nővé változó csapodár playboy alakja, aki egy megvilágosodást követően, fantasztikus elemekkel tarkított epizód keretében lényegül át valami egészen mássá. Ez indítja el őt a Dudu bo-

hóccá váláshoz vezető úton, és – bár csak egy időre, de – önmagában megleli a saját boldogságát. A regény végéhez közeledve a történet mármár misztikussá és horrorszerűvé válik, amikor elkezdi kibontakozni egy különös rejtély (a Prof. a túlvilágról zaklatja kedvesét, Zafirát), de a cselekmény hirtelen megszakad, nem kapunk válaszokat, Emlék Bundás barátját-barátnőjét pedig elnyeli a föld. Zafira különös eltűnései nem annyira szokatlanok, de itt a regény lassan véget ér, nem adván több lehetőséget minden szál elsimítására, amit az olvasó jogosan hiányolhat. A western közelgő befejezése elegendő magyarázat lenne a főszereplő körüli cselekmény hirtelen elvágására, illetve a kérdések megválaszolatlanságára?

Az utolsó jelenet kulcsfontosságú, mivel remekül összegzi a regény által felvetett problémákat: a szövegekkel való játékot, az írás tevékenységének kiforgatását és az emlékek megírásának lehetetlenségét. A fiktív karakter megjelenik alkotója, Emlék Bundás valóságában, „és szájamba dugta a Smith & Wesson hűvös csövet” (362). Fontos, hogy ez éppen akkor történik, amikor az író megpillantja boldogságát, az ismeretlen lányt, akinek létezéséről a regény elején szerez tudomást a különös külsejű boldogságdémontól. Így sűrűsödik egy pontba a szerelem és a boldogág megragadhatatlansága, az írás és talán a teljesség lehetetlensége is. Ez a narrációs technika az említett kerettörténet szerű megoldással tehát jól eltalált és meglehetősen hatásos, ahogy a szövegben vissza-visszatérő elemek szerepeltetése is. Az ismétlődés, játék a cselekmény és a szöveg szintjén is megfigyelhető: Emlék folyton utazik (például édesapjához, Horvátországba stb.), de mindig hazatér, többször lesz szerelmes, de a Lénához fűződő érzelmei mindig visszarántják a lányhoz. Az előbbi gondolatot erősíti szövegszinten például a „halott város általános iskolájának tornaterme éjjel” (25) rendszeres ismétlése, vagy a „mint a falra köpött véres takony” (86) és a „tizenegy bivalyerős, acélkemény férfi” (56) többszöri elsütése a betétben, melyek a műfaj jellegzetességeire is rájátszanak. A parodisztikussá formált műfaji ismertetőjegyek a regényben addig szórakoztatóak, amíg mértéktartóak tudnak maradni, és ez a pornográf elemekre is vonatkozik, különösen a western részben.

A számtalan (pop)kulturális utalás azonban, úgy vélem, minden mennyiségben illik a regény légköréhez, hiszen például Emlék is ennek köszönhetően válik érdekes és szerethető karakterré. Elmondható tehát, hogy a műfajok vegyítésével kapcsolatos célkitűzés ezen a szinten megvalósul – a folyton a sorok között bujkáló (ön)írónia és a (nem rit-

kán bizonyos határokat erőteljesen feszegető) humor önreflexióról tesz tanúbizonyságot, valamint gördülékenyebb befogadást eredményez. Összegezve: a regény többnyire sikeresen vegyíti a szépirodalmi alkotások és a szórakoztató szövegek tulajdonságait, a regénybetét még érdekesebbé teszi a boldogság-boldogtalanság problematikáját boncolgató regényt, a két egység egymással történő játékát azonban egyes részek túlrtsága veszélyezteti, illetve nem feltétlenül tesznek jót az utolsó fejezetek félbehagyottnak tűnő cselekményszálai sem. Ha a regény megírása, illetve az írás kényszere váltja ki a visszaemlékezés-szerű, de kellően felforgatott szöveget, ami végeredményben az elmesélés lehetetlenségét is megvilágítja, akkor a narráció ügyetlenségei is megbocsáthatónak látszanak, ahogy az is, hogy több megválaszolatlan kérdésünk marad a regény utolsó sorai után. A befejezés hozza el azt a pillanatot, amikor a főhős, a narrátor és az olvasó is abszolút bizonytalanságba kerül, ennek tudatában pedig még érdekesebbnek bizonyulhat visszaidézni a Zafira által mondottakat: „Az élet ott kezdődik, amikor nem tudod, mi lesz” (131).

Csepregi János

Az amerikai fiú

Ulpius-ház Kiadó
Budapest, 2013

Csufor Lilla

GAME OVER – PRESS START TO CONTINUE?

Superman, VHS kazetta, IFA, Coca-cola, Simson motor, képcsöves televízió – néhány felvillanó kép Csepregi János novellás- és verses-

kötetei után kiadott első regényének, *Az amerikai fiúnak* a borítójáról. A nyolcvanas évek mára már szinte szimbolikussá vált reprezentánsai ugyan korban elhelyezik a közrefogott történetet, ám könnyen félrevezethetik a könyvesboltban gyanútlanul keresgélőt: a szöveg nem az a gyors cselekményvezetésű, könnyed, akcióval kiszínezett, képregényszerű ifjúsági regény, amire a borítója alapján számíthatnánk.

A kötet tizenegy eltérő hosszúságú, a tartalomra utaló címmel rendelkező részből, vagyis *stációból* áll. A felsorakozó elbeszéléseken belül is tovább osztható a szöveg kisebb (gondolat)egységekre, amelyeket sorkihagyás jelöl. Az olvasó egy tizenkét éves fiú lelkivilágába pillanthat be az egyes stációk során, amelyek akár önálló történetekként is megállják a helyüket. Egy tinédzser életének állomásai ezek, egyéni kálváriájának, személyes szenvedésének mozzanatai, a középpontban olyan, mindenki számára átélhető problémákkal, amelyek felkelthetik az olvasó érdeklődését, de leginkább együttérzését. A történet hőse a bibliai tizennégyből csak a tizenegyedik stációig jut, s az állomások eseményei sem feleltethetők meg a krisztusi keresztút kínszenvedéseinek, a fiú élettörténetét tekintve pedig a befejezés nyitott marad.

Az elbeszélés kronológiai sorrendben halad, amit visszaemlékezések szakítanak meg. Az idő múlása a kihagyásokkal is láthatóvá válik, az egymást követő egységek gyakran más időpontra utalnak vagy más időpontban születnek, hosszuk nincs egyenes arányban a bennük eltelt idővel. Az elbeszélés számít a befogadó aktivitására az időviszonyokat tekintve: május elseje jelenik meg egyetlen konkrét időpontként, a közelmúlt visszaemlékezéseiben meghatározó szerephez jut egy februári baleset, a történet pedig a tanév utolsó hetével fejeződik be. Így minden bizonnyal a névtelen elbeszélő hatodikos tanévének második félévében helyezhető el a megismert események sora, amely a környező világra való utalásokból kikövetkeztethetően valamikor a nyolcvanas évek végére, de még '89 előttre tehető.

A könyv a tizenegy stáción túl két nagyobb szerkezeti egységre bontható. A történet elején a narrátor többes szám első személyben, egy csapat tagjaként emlékszik vissza a közelmúlt tragédiájára, barátjuk és egyben példaképük, Feri halálára. A színhely egy kis alföldi falu, valahol Kunmadaras mellett. A zárt közösségben, elzárt térben élő fiúk számára a legközelebbi nagyváros, Szolnok az amerikai álom jelképeként tűnik fel. Valószínűleg ez a bálványozott Feri régi otthona, a szabadság, a vágyak, a célok beteljesülésének helyszíne, amely felé tartva véget ér az elbeszélés. Az amerikai fiú ugyan egy másik világból szár-